

Nótári Tamás

MTA TK JTI tudományos főmunkatárs

Jogértelmezés és birtokvédelem

A *scriptum* és a *voluntas* ellentéte Cicero *Pro Caecinájában*

Cicero beszédei között meglehetősen rendhagyó helyet foglal el a Caecina védelmében tartott *oratio*, ebben ugyanis – ellentétben a legtöbb, általában a *ius publicum* körébe tartozó kérdések kapcsán keletkezett *forumi* szónoklatától – egy örökösödési ügy során kibontakozó birtokper körvonalai bontakoznak ki előttünk. A *Pro Caecinát* már Friedrich Carl von Savigny is Cicero egyik, a *ius privatum* szempontjából legfontosabb beszédnek nevezte.¹ Az alábbiakban egyrészt a beszédben vázolt birtokvitát és a birtokvédelem kérdését, valamint a szónoki érvelésben megmutatkozó *scriptum–voluntas*-ellentétet vizsgáljuk meg.

I. A birtokvédelem kérdése a *Pro Caecinában*

Az *oratio* alapjául az alábbiakban röviden vázolt eset szolgált. A gazdag özvegyasszony, az etruriai Tarquiniiból származó Caesennia férjhez ment az *ordo equester*be tartozó A. Caecinához, majd hamarosan – Kr. e. 70 végén, vagy 69 elején – meghalt. Caesennia és első férje, a bankár Marcus Fulcinius nagy valószínűséggel valamikor a 90-es évek végén, legkésőbb 89-ben kötöttek házasságot, amire abból következtethetünk, hogy csak egyetlen fiuk, az apja után elnevezett Marcus Fulcinius élte túl a *pubertas* határát,² ugyanis önálló végrendeletet készítvén halt meg 74/73-ban.³ Végrendeletében az ifjabb Marcus Fulcinius birtokait P. Caesenniusra, anyjának egy szintén Tarquiniiból származó rokonára hagyta, feleségének egy nagyobb összeget, anyjának, Caesenniának pedig birtokainak egy meghatározott részét rendelte hagyományul.⁴ Az idősebb M. Fulcinius halálát 77 körülre datálhatjuk.⁵

¹ Savigny, Friedrich Carl von: *Das Recht des Besitzes. Eine Civilistische Abhandlung.* Hener, Giessen, 1837, 673.

² Nótári Tamás: *Római jog.* Lectum, Szeged, 2013, 130.

³ Cic. *Caec.* 12. *Nam brevi tempore M. Fulcinius adolescens mortuus est: heredem P. Caesennium fecit: uxori grande pondus argenti matrique partem maiorem bonorum legavit.*

⁴ Frier, Bruce W.: *The Rise of Roman Jurists.* University Press, Princeton, 1985, 14.

⁵ Frier 1985, 7.

Caesennia a vagyon 23/24-ére (kb. 95,8 %) második férjét, Caecinát, 1/36-ára (kb. 2,8 %) Marcus Fulcinius, Caesennia első férjének *libertinusát*, 1/72 részére (kb. 1,4 %) pedig Sextus Aebutius, Caesennia üzleti tanácsadóját tette örökösévé.⁶ Az örökhagyó halála után azonnal vita támad az örökösök között; Aebutius azt állítja, hogy Sulla vonatkozó törvénye szerint Caecina – Volaterrae polgára lévén – egyáltalán nem is örökölhet,⁷ mire Caecina az örökség megosztására szolgáló *actio familiae herciscundaet* indít.⁸ Aebutius igényt támaszt egy meghatározott, *in agro Tarquiniensi*⁹ fekvő telekre, amely Caecina szerint Caesennia hagyatékába tartozik, s arra hivatkozik, hogy a telek eredetileg az ő tulajdona, Caesennia azt csupán az első férjétől *legatumként* hagyományozott haszonélvezet miatt birtokolta,¹⁰ amit azon tény is megerősít, hogy a korábbi *actio hereditaria* alkalmával, amelynek során a telek *auctióra* került, azt ő maga ki is fizette; ezzel szemben Caecina szerint elhunyt felesége, Caesennia azért adott pénzt Aebutiusnak, hogy a telket neki magának (ti. Caesenniának) vegye meg.¹¹ Állítását egyik fél sem tudta bizonyítékokkal alátámasztani.¹²

Aebutius és Caecina megállapodtak, hogy a per bevezetését szolgáló *vis ac deductio moribus* hajtanak végre,¹³ amire azonban nem került sor, ugyanis amikor Caecina megjelent a kijelölt helyen, addigra Aebutius – kisebb részben felfegyverzett – barátaival és rabszolgáival elfoglalta a telket, s Caecina azon kívánságára, hogy engedje a *deductiót* végrehajtandó a telekre belépni, azt felelte, hogy fegyverrel fogja megakadályozni, hogy bárki is betegye oda a lábát.¹⁴ Caecina megkísérelt bejutni a telekre, mire a fegyveresek visszaverték;¹⁵ komolyabb

⁶ Cic. Caec. 17. *Ut in pauca conferam, testamento facto mulier moritur. Facit heredem ex deunce et semuncia Caecinam, ex duabus sextulis M. Fulcinium, libertum superioris viri, Aebutio Aebutio sextulam aspergit.* Frier 1985, 3; Tellegen, Jan Willem: „Savigny’s system and Cicero’ pro Caecina”. In: *Orbis Iuris Romani*, 1996, 90.

⁷ Cic. Caec. 18. *Iam principio ausus est dicere non possem heredem esse Caesenniae Caecinam; quod is deteriore iure esset quam ceteri cives, propter incommodum Volaterranorum calamitatemque civilem.*; 95. skk.; Frier 1985, 20.

⁸ Cic. Caec. 19; Frier 1985, 22; Stroh, Wilfried: *Taxis und Taktik. Die advokatische Dispositionskunst in Ciceros Gerichtsreden.* Teubner, Stuttgart, 1975, 80.

⁹ Cic. Caec. 11. *Huic Caesenniae fundum in agro Tarquiniensi vendidit temporibus illis difficillimis solutionis.* 15.

¹⁰ Cic. Caec. 19. *Usus enim, inquit, eius fundi et fructus, testamento viri, fuerat Caesenniae.*; 94. *Caesenniam possedisse propter usumfructum non negas.*

¹¹ Cic. Caec. 15. *Itaque hoc mulier facere constituit: mandat ut fundum sibi emat.*; 17. *Hac emptione facta pecunia solvitur a Caesennia.*

¹² Stroh 1975, 80.

¹³ Cic. Caec. 20. *Quum hoc novae litis genus tam malitiose intenderet, placuit Caecinae de amicorum sententia constituere, quo die in rem praesentem veniretur et de fundo Caecinae moribus deduceretur.*; 95. *Ipse porro Caecina cur se moribus deduci volebat, idque tibi de amicorum, etiam de ipsius C. Aquilii sententia responderat?*

¹⁴ Stroh 1975, 81.

¹⁵ Frier 1985, 27.

tettlelességre ugyan nem ragadtatták magukat, Caecina azonban – igen látványosan – menekülésre fogta a dolgot.¹⁶

Caecina az *interdictum de vi armata*¹⁷ alapján birtokba utalást kér a *praetortól*, P. Cornelius Dolabellától,¹⁸ ám Aebutius arra hivatkozik, hogy az *interdictumban* foglaltak ezen esetben nem alkalmazhatóak, mivel Caecinát nem fegyveres erővel űzte el. A felek közt létrejött a pert bevezető *sponsio*,¹⁹ s a per a *recuperatorok* elé került,²⁰ akiknek azt kellett eldönteniük, hogy a *deiectio* az *interdictumban* foglaltak szerint ment-e végbe.²¹ Tekintve, hogy Aebutius nem tagadta, hogy elkergette Caecinát, az ügy kimenetele az *interdictum* interpretációjától függött. Aebutius szószólója C. Calpurnius Piso volt, Caecináé pedig Cicero, a perben már kétszer került sor *ampliatio*ra, Cicero beszéde tehát a harmadik *actio* elején hangzott el,²² amire Pisonak még lehetősége nyílt válaszolni.²³

A *deductio* alkalmazhatósága tekintetében a két évvel korábbra datálható *Pro Tullióban*²⁴ a *Pro Caecinához* némiképp hasonló tényállással találkozhatni: M. Tullius tulajdonában volt egy Thurii vidékén fekvő telek, a szomszédos telket az alperes, P. Fabius Cn. Acerroniusszal közösen megvásárolta.²⁵ Fabius ezt idővel megbánta, és el akarta adni a telket Acerroniusszal, de amikor meghirdette az árverést, abba a *centuria Populiana* nevet viselő telket is belevette, ami – Cicero állítása szerint – mindig is Tullius tulajdonában volt.²⁶ Fabius szándékairól tudomást szerezvén Tullius írásban utasítást adott *procuratorának*,²⁷ hogy őriztesse a telket, amit így Fabius nem tudott Acerroniusszal átadni,²⁸ mire Fabius szintén fegyvereseket fogadott a földterület védelmében.²⁹ Fabius Acerroniusszal felkereste Tullius és felajánlották neki, hogy válasszon, hogy ő akarja-e jelképesen kiűzni Fabius a telekről vagy fordítva, vagyis feltették neki a kérdést, hogy melyikük alkalmazzon a *deductiót* végrehajtandó formális erőszakot, *vist* a másik ellen; Tullius amellet döntött, hogy ő kívánja Fabiusszal

¹⁶ Cic. *Caec.* 20–22. 24–30.

¹⁷ Az *interdictum* rekonstrukciójához lásd Kaser, Max: *Das römische Privatrecht*, I. Beck, München, 1971, 399; Nicosia, Giovanni: *Studi sulla Deiectio*. Giuffrè, Milano, 1965, 87. skk.

¹⁸ Dolabellához lásd Frier 1985, 44. skk.

¹⁹ Schulz, Fritz: *Classical Roman Law*. Clarendon Press, Oxford, 1951, 446.

²⁰ Cic. *Caec.* 23. *Maxime fuit optandum Caecinae, recuperatores, ut controversiae nihil haberet ...*

²¹ Stroh 1975, 81; Frier 1985, 107.

²² Cic. *Caec.* 6. *Quamquam ego mihi sic persuadeo, recuperatores, non vos tam propter iuris obscuram dubiamque rationem bis iam de eadem causa dubitasse, quam, quod videtur ad summam illius existimationem hoc iudicium pertinere, moram ad condemnandum acquisisse, simul et illi spatium ad sese colligendum dedisse.*

²³ Frier 1985, 4.

²⁴ Cic. *Tull.* 13–23.

²⁵ Cic. *Tull.* 14.

²⁶ Cic. *Tull.* 16.

²⁷ A *procurator* szerepéhez bővebben lásd Nótári 2013, 100.

²⁸ Cic. *Tull.* 17.

²⁹ Cic. *Tull.* 18–20.

szemben a *deductiót* végrehajtani.³⁰ Ám a megállapodást követő éjszakán Fabius fegyveresei betörték a vitatott telekre, és egy kivételével Tullius összes ott tartózkodó rabszolgáját megölték,³¹ mire Tullius a Lucullus által 76-ban hozott rendelkezés alapján lépett fel Fabius ellen.³²

A *Pro Tullio* és a *Pro Caecina* tényállásnak a *deductióra* vonatkozó részei közti hasonlóság szembeötlő. Mindkét esetben megállapodás született a felek között, hogy a pert bevezetendő egyikük jelképes erőszak alkalmazásával formálisan kiűzi a másikat a vitatott tulajdonú telekről, majd szintén mindkét alkalommal az egyik fél a konszenzussal ellentétesen cselekedett; Caecina esetében a telek birtokosa, Aebutius nem volt hajlandó a szükséges szertartást végrehajtani, és fegyveres erővel akadályozta meg, hogy Caecina belépjen a telekre, Tullius esetében magának a *possessor*nak, Tulliusnak kellett volna a *deductiót* végrehajtania, ám ezt Fabius azáltal gátolta meg, hogy fegyveres erővel kivetette birtokából.³³ Mi lett volna e két esetben a jelképesen alkalmazandó erőszak szerepe, illetve miért hiúsult meg mindkét megállapodás?

Magát az eljárást Cicero többféleképpen írja körül: megállapodás alapján történő erőszak (*vis ex conventu*³⁴), a szokásoknak megfelelő kivezetés, kiűzés (*deductio moribus*³⁵), a szokásoknak megfelelően, szokásos módon alkalmazott erőszak (*vis facta moribus*³⁶), a szokásoknak megfelelő erőszak és kivezetés, kiűzés, illetve – ha *hendiadyoinként* értelmezzük – erőszakos kivezetés, kiűzés (*vis ac deductio moribus*³⁷), vagy egyszerűen kivezetés, kiűzés (*deductio*³⁸). E megnevezések áttekintéséből négy lényeges elem bontakozik ki: az erőszak és a kiűzés, valamint hogy ez a szokásoknak megfelelően és megállapodás alapján megy végbe; leszűrhető továbbá, hogy nem a törvény előtt, hanem a vitatott telken kerül rá sor,³⁹ a felperes behatolt a telekre és szimbolikus erőszak alkalmazásával⁴⁰ kivezeti onnan a birtokló alperest.

³⁰ Cic. *Tull.* 20.

³¹ Cic. *Tull.* 21–22.

³² Frier 1985, 78. skk.

³³ Frier 1985, 80.

³⁴ Cic. *Caec.* 22. *Quo loco depulsus Caecina, tamen qua potuit ad eum fundum profectus est, in quo ex controversia vim fieri oportebat.*

³⁵ Cic. *Caec.* 20. *Quum hoc novae litis genus tam malitiose intenderet, placuit Caecinae de amicorum sententia constituere, quo die in rem praesentem veniretur et de fundo Caecinae moribus deduceretur.; 27. Etiam hoc amplius: quum Aebutius Caecinae malum minaretur, ibi tum Caecinam postulasse ut moribus deductio fieret.*

³⁶ Cic. *Caec.* 2. ... nisi forte hoc rationis habuit, quoniam, si facta vis esset moribus, superior in possessioneretinenda non fuisset ...

³⁷ Cic. *Caec.* 32. *Est haec res posita, quae ab adversario non negatur: Caecinam, quum ad constitutam diem tempusque venisset, ut vis ac deductio moribus fieret, pulsum prohibitum esse vi coactis hominibus et armatis.*

³⁸ Cic. *Tull.* 20.

³⁹ Cic. *Caec.* 20.

⁴⁰ Vö. Gai. *inst.* 4, 170.

Ezen aktus további, a birtok-, illetve tulajdoni viszonyok rendezésére hivatott eljárás bevezetésére szolgál.⁴¹

Kérdésként merül fel, hogy milyen viszonyban áll a *deductio* birtokvédelmi *interdictum*okkal. A possesszórius *interdictum*ok közül az *interdictum uti possidetis* keletkezett a legkorábban, eredeti célja az *ager publicus* használóinak védelme volt, ám hamarosan kiterjesztették – nagy valószínűséggel még a tizenkétábrás törvény előtti időkben – az *ager privatus*ra is. Eredetileg a *magistratus* a telekre kiszállva döntötte el a felek között a birtokláshoz való erősebb jogra vonatkozó vitát,⁴² s mindkét félnek megtiltotta az erőszak alkalmazását.⁴³ A tizenkétábrás törvény után másfél évszázaddal növekedtek meg annyira a *magistratusok iurisdictio*s terhei, s vált a római uralom oly kiterjedtté, hogy a *praetorok* változtatni voltak kénytelenek addigi gyakorlatukon, s Kaser szerint ekkor iktatták be az *interdictum*ba a *clausula vitiosae possessionist*,⁴⁴ a *vis ex conventu* pedig lehetővé tette az *interdictum* kibocsátását követően peres eljárás kezdeményezését.⁴⁵

Labruna mind az *interdictum uti possidetis* keletkezésének idejét, mind pedig okait tekintve Kaserhez képest eltérő nézetet alakított ki: a Kr. e. III. és II. század fordulóján az állam egyre inkább a *vis privata* visszaszorítására törekedett, aminek tilalmát először a III. század végén mondták ki az *interdictum*ban.⁴⁶ A II. század elején keletkezett az *interdictum uti possidetis*, és hamarosan – azonban mindenképpen 161 előtt, ugyanis ebből az időből származik az erre vonatkozó legkorábbi utalásunk⁴⁷ – megalkották az *exceptio vitiosae possessionist* is.⁴⁸ (Labruna ennek megfelelően a Cicerónál található és a *deductio*ra vonatkozó szöveghelyeket sem a possesszórius, hanem a petitórius birtokvédelem sorába tartozóként kívánja értelmezni.⁴⁹)

Az *ager publicus precarium*ának lehetőségét Thür a tizenkétábrás törvény korára nézvést kizártnak tartja, lévén hogy Róma városa körül nem voltak nagyobb, összefüggő és művelésre alkalmas földterületek, tehát az *interdictum* kialakulása és az *ager publicus* használata nem hozható oksági összefüggésbe; Labruna azon datálási kísérletét, miszerint az *interdictum uti possidetis* nem sokkal Kr. e. 161 előtt jöhetett létre, elfogadhatónak tartja, nem ért azonban

⁴¹ Frier 1985, 80. sk.

⁴² Kaser 1971, 141; Thür, Gerhard: „Vindicatio und deductio im frühromischen Grundstückstreit” In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung*, 1977, 299.

⁴³ Kaser, Max: *Eigentum und Besitz im älteren römischen Recht*. Böhlau, Weimar, 1956, 248. *uti nunc possidetis, ita possideatis, adversus ea vim fieri veto*

⁴⁴ Kaser 1956, 278. sk.

⁴⁵ Kaser 1956, 257; Thür 1977, 300.

⁴⁶ Labruna, Luigi: *Vim fieri veto. Alle radici di una ideologia*. Jovene, Napoli, 1971, 69. skk.

⁴⁷ Ter. *Eun.* 319.

⁴⁸ Labruna 1971, 119. skk.; Thür 1977, 300.

⁴⁹ Labruna 1971, 147. skk.

egyét azzal, hogy a principátus korában a *vis* ezen kontextusban csak reális, nem pedig jelképes erőszakot jelölt.⁵⁰ Az *interdictum uti possidetis* kialakulását Thür a III. század végén bevezetett, az *ager publicus* be- és felosztását szolgáló, az adóköteles telkekre – in concreto az *ager Campanus*ra – először 165-ben P. Cornelius Lentulus *praetor urbanus* által alkalmazott *centuriatio* rendszerével hozza kapcsolatba, amely egyfelől gátat vetett a közföldek magánszemélyek általi elfoglalásának, másfelől stabilizálta a *possessorok* egymás közötti viszonyait.⁵¹ E rendezett helyzet védelmét célozta az *interdictum uti possidetis*, ami – jellegéből adódóan – világosan megmutatja, hogy ki az adott telek birtokosa, az ezt követő eljárás legfeljebb azt szolgálhatja, hogy a birtoklás esetlegesen hibás voltát bizonyítani lehessen; Thür hangsúlyozza, hogy a *centuriation*nak az *ager publicus*ra való alkalmazása és az *interdictum* alapján történő eljárásra vonatkozó első híradások időbeli közelsége nagy valószínűséggel nem pusztán a véletlennek köszönhető.⁵² (Egybecseng ezzel az Aelius Gallus *De verborum quae ad ius pertinent significatione* című művéből származó, Festusnál ránk hagyományozott passzusa, amely a *possessio* kifejezés jelentését vizsgálja és meghatározza, hogy e fogalom nem magát a telket vagy a földterületet, hanem in abstracto a birtoklás tényét jelöli.⁵³)

A cicerói leírásból az tűnik ki, hogy a felek a *deducti*ót az *interdictum* kibocsátása előtt akarták végrehajtani, Gaius szerint azonban a *vis a cetera ex interdicto* sorába tartozott. Amint a telkekre alkalmazott *legis actio sacramento in rem* esetében a *manum conserere*⁵⁴ szertartását a felek gyakorlati okokból általában már a *per in iure* szakasza előtt végrehajtották,⁵⁵ ugyanúgy nem zárható ki, hogy hasonlóan praktikus megfontolásokból a felek előbb hajtották végre a *deducti*ót, és csak ezt követően kérték a *praetortól* az *interdictumot*.⁵⁶

II. A *verbum–aequitas* ellentét a szónoki diszpozícióban

⁵⁰ Thür 1977, 301.

⁵¹ Thür 1977, 302.

⁵² Thür 1977, 303. A *deductio* nagy valószínűséggel kapcsolatban állott a görög *exagagé* intézményével, azonban ennek összefüggéseire itt nincsen mód bővebben kitérni. Vö. Kaser, Max: „Der altgriechische Eigentumsschutz” In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung*, 1944, 134. skk.; Kränzlein, Arnold: *Eigentum und Besitz im griechischen Recht des fünften und vierten Jahrhunderts v. Chr.* Duncker und Humblot, Berlin, 1963; Thür 1977, 293. skk.

⁵³ Fest. 260. '*Possessio*' est, ut definit Gallus Aelius, usus quidam agri aut aedificii, non ipse fundus aut ager: non enim possessio est e rebus quae tangi possunt neque qui dicit se possidere suam esse rem potest dicere. Itaque in legitimi actionibus nemo ex his qui tantum possident possessionem suam vocare audeat, sed ad interdictum venit, ut praetor his verbis utatur: uti nunc possidetis eum fundum quo de agitur, quod nec vi nec clam nec praecario alter ab altero possidetis, ita possideatis, adversus ea vim fieri veto.

⁵⁴ Cic. *Mur.* 26; Gell. 20, 10, 7–9.

⁵⁵ Thür 1977. 297. skk.; Nótári Tamás: „Jogtudomány és retorika – Cicero pro Murena 26” In: *Jogtudományi Közöny*, 2001, 12, 470. skk.

⁵⁶ Thür 1977, 305.

Caecina keresete abban az esetben minősülhetett megalapozottnak, ha valóban a telek *possessor*a volt, noha Cicero e kérdést csak mellékesen, mintegy *extra causam* tárgyalja,⁵⁷ ám a két *interdictum* (*de vi cotidiana* és *de vi armata*) elemzése egyértelművé teszi, hogy a *stricto sensu* vett *deiectio*ra már Cicero korában is csak a *possessor*al szemben volt lehetőség.⁵⁸ Ugyanakkor – amint Nicosia is megjegyzi⁵⁹ – az *interdictum de vi armata* esetében hiányzik a *deiectio* pillanatában fennálló birtoklás feltételének kikötése,⁶⁰ ami méltányosnak is tűnhet, lévén hogy a fegyveres erőszakot szélesebb körben igyekeznek a jogrend visszaszorítani, mint a fegyver nélkül elkövetettet.⁶¹ Cicero érvelése azonban az *interdictum* szövegének némiképp önkényes értelmezésén nyugszik, ugyanis a *textus* nem csupán a „*CUM EGO POSSIDEREM*”, hanem a hibás birtoklásra vonatkozó „*CUM EGO POSSIDEREM QUOD NEC VI NEC CLAM NEC PRECARIO POSSIDEREM*” kitélt tartalmazta,⁶² vagyis az *interdictum* nem magát a birtoklást, hanem a hibátlan birtoklást védte, a birtoklás tényét a *deicere* *verbum* implikálja; ha tehát az *interdictum de vi armata* nem tartalmazza a birtoklásra vonatkozó kikötést, úgy ez csupán annyit jelent, hogy a *praetor* a hibás birtokost is védelemben kívánta részesíteni, nem pedig azt, hogy az *interdictum* igénybevételéhez ne lett volna szükség magára a *possessio*ra.⁶³ Tehát az *interdictum de vi cotidiana* szövegét idézve az egybetartozó – a birtoklásra, azon belül is a hibátlan birtoklásra vonatkozó – kitélt ketté kell bontania,⁶⁴ mintha az külön feltételként tartalmazná a birtoklást és ismét külön feltételként annak hibátlan voltát.⁶⁵ Az *interdictum* *textus*ában azonban csak a Cicero által másodikként említett, vagyis a hibátlan birtoklásra utaló feltétel található meg, s a

⁵⁷ Cic. *Caec.* 94. *Atque ego in hoc Caecinam non defendo: possedit enim Caecina, recuperatores: et id, tametsi extra causam est, percurram tamen brevi, ut non minus hominem ipsum quam ius commune defensum velitis. Caesenniam possedissem propter usumfructum non negas. Qui colonus habuit conductum de Caesennia fundum, quum idem ex eadem conductione fuerit in fundo, dubium est quin, si Caesennia tum possidebat, quum erat colonus infundo, post eius mortem heres eodem iure possederit? Deinde ipse Caecina, quum circumiret praedia, venit in istum fundum, rationes a colono accepit. Sunt in eam rem testimonia.*

⁵⁸ Cic. *Caec.* 90. *exoritur ... illa defensio eum deici posse qui tum possideat; qui non possideat nullo modo posse; itaque si ego sim a tuis aedibus deiectus, restitui non oportere, si ipse sis, oportere.* Vö. Nicosia 1965, 5–10; Tellegen 1996, 91. (Vö. Ulp. D. 43, 16, 1, 24.)

⁵⁹ Nicosia 1965, 10. skk., Stroh 1975, 82.

⁶⁰ Cic. *Caec.* 91. *Cur ego aut in illud cotidianum interdictum UNDE ILLE ME VI DEIECIT additur CUM EGO POSSIDEREM, si deici nemo potest qui non possidet, aut in hoc interdictum DE HOMINIBUS ARMATIS non additur, si oportet quaeri possiderit necne?*

⁶¹ Cic. *Caec.* 93; Frier 1985, 172. skk.

⁶² Kaser 1971, 397.

⁶³ Stroh 1975, 82.

⁶⁴ Cic. *Caec.* 92. *In illa vi cotidiana non satis est posse docere se deiectum, nisi ostendere potest, cum possideret, tum deiectum. Ne id quidem satis, nisi docet ita se possedissem ut nec vi nec clam nec precario possederit.*

⁶⁵ Vagyis ahogy Stroh (1975, 83) visszaadja, mintha az *interdictum* a következő kitételeket tartalmazná: *CUM ILLE POSSIDERET (1) ET ITA POSSIDERET UT NEC VI NEC CLAM NEC PRECARIO POSSIDERET (2).*

részletekben történő idézés által az esőt maga interpolálja, hogy annak hiányából az *interdictum de vi armatá*ban az általa kívánt következtetéseket vonhassa le.⁶⁶

Cicero a *scriptum et voluntas* ellentétét⁶⁷ használja ki kliense számára: hiszen az *interdictum de vi armatá*ban valóban nem szerepel *expressis verbis*, hogy a *deiectió*t – különösen, ha e kifejezést nem *terminus technicus*ként használják – kizárólag a *possessor*ral szemben lehet végrehajtani, vagyis a *verbum*ot tudhatja a maga oldalán (tehát az kell plauzibilissé tenni, hogy a *praetori* parancsot mindennemű megkötés nélkül bocsátották ki⁶⁸); ezzel szemben Pisónak az *interdictum*ban foglalt *voluntas* mellett kell érvelnie, lévén hogy birtokába visszahelyezni csak azt lehet, aki a kivetést megelőzően birtokon belül volt, vagyis hogy a *deicere* csupán *deicere possidentem* jelentésben értelmezhető.⁶⁹ Ez annál különösebbnek tűnhetik, hiszen egyfelől ugyanezen beszédben maga Cicero tör lándzsát a betű szerinti magyarázattal szemben az értelem szerinti *interpretatio* mellett,⁷⁰ másfelől pedig épp ezen *oratio* érvelését tekinti a szakirodalom a betű szerinti értelmezéstől a joganyag értelmét vizsgáló *interpretatio* felé vezető út egyik mérföldkövének, arról már nem is téve említést, hogy az Aebutius érdekeinek védelmében fellépő Pisót is e haladóbb *interpretatio*s irányzathoz sorolja. E látszólagos ellentmondásra a Stroh által nyújtott feloldási kísérlet tűnik legmeggyőzőbbnek,⁷¹ így a következőkben érdemesnek tűnik ennek nyomán haladni.⁷²

„*Et hoc loco Scaevolam dixisti causam apud centumviros non tenuisse.*”⁷³ A Piso által a 95-ben lezajlott *causa Curianára*⁷⁴ – amelynek során egy örökösödési perben L. Licinius Crassus sikerrel érvelt Q. Mucius Scaevolával szemben,⁷⁵ s amely a szabadabb és a *voluntast* a *scriptummal* szemben előnyben részesítő jogértelmezés győzelmeként tartanak számon⁷⁶ – tett utalást kizárólag az ellenfél járatlanságának tudja be, s azt érzékelteti, hogy azzal saját érdekei ellen beszélt.⁷⁷

⁶⁶ Stroh 1975, 83.

⁶⁷ Ehhez lásd Stroux, Johannes: 'Summum ius, summa iniuria.' *Ein Kapitel der Geschichte der interpretatio iuris*. Teubner, Berlin–Leipzig, 1926, 21. skk.; Nótári, Tamás: „Summum Ius Summa Iniuria – Comments on the Historical Background of a Legal Maxim of Interpretation” In: *Acta Juridica Hungarica*, 2004, 1–2, 301. skk.

⁶⁸ Cic. *Caec.* 23.

⁶⁹ Stroh 1975, 84.

⁷⁰ Cic. *Caec.* 51. *Quae lex ... non infirmari ac convelli potest, si ad verba rem deflectere velimus, consilium autem eorum qui scripserunt et rationem et auctoritatem relinquamus?*

⁷¹ Ellenkező – ám nem túlságosan meggyőző – véleményen van Tellegen 1996, 103. skk.

⁷² Stroh 1975, 85. skk.

⁷³ Cic. *Caec.* 67.

⁷⁴ A *causa Curianá*hoz a *Corpus Ciceronianum*ban lásd Cic. *inv.* 2, 122; *De orat.* 1, 180. 238. 242–244; 2, 24. 140–141. 220–222; *Brut.* 144–145. 194–198. 256; *top.* 44.

⁷⁵ Stroux 1926, 28. skk.

⁷⁶ Stroux 1926, 33.

⁷⁷ Stroh 1975, 86.

„*Atque illud in tota defensione tua mihi maxime mirum videbatur te dicere iuris consultorum auctoritati obtemperari non oportere.*”⁷⁸ Piso azon kijelentésén, miszerint a jogtudósok tekintélye előtt nem kell feltétlenül meghajolni, Cicero felettébb csodálkozni látszik, ám Piso e megjegyzését szintén a *causa Curiana* által felvetett problematikával összefüggésben kell látni,⁷⁹ hiszen az auktoritások elutasítását azon esetre érthette, amikor azok tevékenysége kizárólag az egyes szavak csűrés-csavarásában merült ki. A jogászoktól természetesen nem lehet zokon venni a szó szerinti értelmezésre való törekvést, hiszen azt már pusztán a jogbiztonság követelménye is indokoltá teszi,⁸⁰ Cicero csodálkozása tehát nem tekinthető valódinak, hiszen másutt épp a jogtudósok minuciózus, a törvény betűjéhez való kisszerű ragaszkodásán gúnyolódik.⁸¹

„*Quare permagnam initis a nobis gratiam, cum eum auctorem defensionis nostrae esse dicitis. Illud autem miror, cur vos aliquid contra me sentire dicatis, cum eum auctorem vos pro me appelletis, nostrum nominetis.*”⁸² E mondatot általában akként szokás értelmezni, hogy Cicero afelett csodálkozik, hogy az ellenfél egyáltalában mer más véleményen lenni, mint ő, noha maga is elismeri, hogy oly jelentős tekintély áll Cicero oldalán, mint Aquilius Gallus. Ám e magyarázatot nehezen lehetne közös nevezőre hozni Piso beszédével, annál is inkább, mivel az Aquilius Gallus⁸³ mint az *actio de dolo*⁸⁴ megalkotója feltehetően inkább az *aequitas*, mintsem a túlzottan szörszálhasogató és az igazságossággal szembenálló *interpretatio* elkötelezett hívének mutatkozott, s a megelőző paragrafusokban Cicero is ebben a szellemben nyilatkozott róla nagy elismeréssel.⁸⁵ Noha a szöveghagyomány a „*nostrum nominetis*” szavak esetében meglehetősen problematikus, jó eséllyel állapíthatjuk meg a következőket: Piso nagy valószínűséggel némi iróniával hivatkozott az ellenfél jogi tanácsadójára, az *aequitast* következetesen érvényesíteni kívánó jogtudósra, Aquilius Gallusra mint saját ügyének természetes szövetségesére. Erre Cicero – aki beszédében saját állítása szerint a jog szelleme, nem pedig annak betűje alapján kívánt eljárni – méltán csodálkozhatott: lévén hogy éppen azon ellenfél, aki Cicero szerint pusztán az egyes, összefüggésükből kiragadott szavak értelmezésére akarja kihegyezni az ügyet, hívja

⁷⁸ Cic. *Caec.* 65.

⁷⁹ Frier 1985, 135. skk.

⁸⁰ Kaser 1971, 236.

⁸¹ Cic. *De orat.* 1, 236. *praeco actionum, cantor formularum, auceps syllabarum.*; *Mur.* 25.

⁸² Cic. *Caec.* 79.

⁸³ Aquilius Gallushoz e kontextusban bővebben lásd Tellegen-Couperus, Olga E.: „C. Aquilius Gallus dans le discours pro Caecina de Cicéron” In: *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 1991, 39. skk.

⁸⁴ Ulp. *D.* 4, 3, 1, 1. *Quae dolo malo facta esse dicentur, si de his rebus alia actio non erit, et iusta causa esse videbitur, iudicium dabo.*

⁸⁵ Stroh 1975, 88.

segítségül Aquilius Gallus auktoritását, noha ez neki magának, Cicerónak lett volna inkább feladata.⁸⁶ Ez látszólag ellentmond a korábban elhangzottakkal („*Cuius auctoritati dictum est ab illa causa concedi nimium non oportere.*”⁸⁷), azonban Cicero taktikája igen következetesen illeszkedik a Piso érvelését az *aequitas*nak túlságosan nagy teret engedő jogtudósok elleni polémiaként beállító gondolatmenetbe, itt ugyanis Aquilius Gallust teszi meg azon jogászok reprezentánsának, akiket állítása szerint Piso támadott; az Aquilius Gallusra az ellenfél általi hivatkozásnak két paragraphusszal későbbi tárgyalása eleve értelmetlenné és ellentmondásossá teszi Piso utalását.⁸⁸

„*Et si forte videbor altius initium rei demonstrandae petisse quam me ratio iuris eius de quo iudicium est et natura causae cogerit, quaeso ut ignoscatis. Non enim minus laborat A. Caecina ne summo iure egisse quam ne certum ius non obtinuisse videatur.*”⁸⁹ Nyilvánvaló, hogy a *summo iure egisse* fordulat Piso *argumentatió*jára reflektál. A *summum ius* értelme a kontextustól függően kettős lehet, jelölheti egyfelől a jogigény gátlástalan érvényesítését,⁹⁰ másfelől a törvény betűjéhez rosszhiszeműen ragaszkodó jogértelmezést;⁹¹ ám ebben az összefüggésben a *summum ius* ellen tiltakozó Piso e kifejezés alatt mind Caecina – általa rosszhiszeműnek ítélt – jogigényét, mind pedig az *interdictum* betű szerinti *interpretatió*ját érthette.⁹² E passzus is illeszkedik a per menetébe, miszerint Piso hozta fel elsőként a rosszhiszemű és szörszálhasogató jogértelmezés, a *summum ius* alkalmazásának kifogását Caecina ellen, szállt vitába a jogi formalizmussal, hivatkozott Aquilius Gallusra és a *causa Curiana* eredményére, s mindezt teljes joggal tette, hiszen az *aequitas*, a jognak az *interdictum*ban megnyilvánuló *voluntas*a az ő oldalán állott.⁹³

A per egyes állomásait Stroh a következőképpen rekonstruálja: az első *actió*ban Cicero azt igyekezett bizonyítani, hogy Aebutius tényleges és jelentős fegyveres erővel űzte el Caecinát, ám Aebutiusnak megfelelő tanúkkal sikerült az ellenkezőjét igazolnia, ezt követően került sor az első *ampliatio*ra; a második *actio* során tárgyalták a valódi jogi kérdést, vagyis az *interdictum*nak ezen esetre való alkalmazhatóságát, s ennek során Pisonak az *aequitas* segítségével érvelve lehetősége nyílt a per végső kimenetelét elodáztatni. A harmadik *actió*ban Piso arra számíthatott, hogy Cicero az ősök által megalkotott, a szavak értelmét kizárólag az

⁸⁶ Stroh 1975, 88.

⁸⁷ Cic. *Caec.* 77.

⁸⁸ Stroh 1975, 89.

⁸⁹ Cic. *Caec.* 10.

⁹⁰ Büchner, Karl: „Summum ius summa iniuria” In: *Humanitas Romana*. Winter, Heidelberg, 1957, 99. skk.

⁹¹ Stroux 1926, 9.

⁹² Frier 1985, 123. sk.; Stroh 1975, 90.

⁹³ Stroh 1975, 90.

egyres szavakból magukból interpretálható, írott jog szentségére⁹⁴ fog hivatkozni, s így a harcot a *scriptum* és a *voluntas* már ismert ellentétének fegyvereivel fogják megvívni, ám Cicero a várakozásokkal ellentétben az ellenérveket önkényesen csoportosítva és eredeti összefüggésükből kiragadva a *retorsio criminis*⁹⁵ fogásával él, az ellenfél eszközeit fordítja a maga javára, hiszen mielőtt az *interdictum* taglalására kerülne sor, amelynek során a betű szerinti értelmezés kevésbé elegáns *instrumentum*ához kényszerülne nyúlni, meggyőzi a bírakat, hogy nem ő, hanem Piso az, aki a jogforrás szavait minuciózus szörszálhasogatással eredeti értelmükből kiforgatja.⁹⁶

Piso szükségszerűen azzal érvelt, hogy Caecina ellen – aki nem volt *possessor*, sőt be sem tette a lábát a telekre – Aebutius az *interdictum* értelmében végre sem hajthatta a *deiecti*ót, amit aztán Cicero mint a védelem kvintesszenciáját a *non deieci, sed obstiti*⁹⁷ fordulattal foglal össze. Ezen érv kétségtől megállja a helyét, ha azonban kiragadják az eredeti kontextusból, úgy azt a benyomást kelti, mintha a per kimenetele pusztán a telekre való belépéstől függene; ugyanez áll Piso azon hivatkozására, hogy Aebutius nem alkalmazott Caecina ellen erőszakot, nem sebesítette meg⁹⁸ – hiszen ebben az esetben Caecinának egyéb keresetek, például az *actio iniuriarum* is rendelkezésére állt volna⁹⁹ –, ám ha ezt nem a birtoklás tényével összefüggésben látjuk, úgy a figyelem súlypontja az erőszak fogalmának aprólékos definiálására tevődik át, s Cicerónak sikerül az ellenfelet kicsinyes színben feltüntetnie.¹⁰⁰ Összegezve Cicero oly módon cáfolja meg az ellenfelet, hogy annak érveit kontextusuktól, s ezáltal valódi értelmüktől megfosztva szedi ízekre, és teszi nevetségessé azáltal, hogy csupán mint az egyes szavak csúrése-csavarása által kicsikarandó győzelem kényszeredett erőfeszítéseit állítja be.¹⁰¹ Az *oratio* végén pedig – amikor Cicero maga is kénytelen az *interdictum* betűjéhez ragaszkodó értelmezést előnyben részesíteni, hiszen a mindenestül mégsem kerülhette meg a *possessio* kérdésének tárgyalását – már azt a benyomást tudta kelteni a bírákban, hogy harcát mindvégig az *aequitas* fegyvereivel és az *aequitas* érdekében vívta.¹⁰²

⁹⁴ Cic. *inv.* 2, 125.

⁹⁵ Heinze, Richard: „Ciceros politische Anfänge” In: *Vom Geist des Römertums*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1972, 96.

⁹⁶ Stroh 1975, 91; Frier 1985, 108.

⁹⁷ Cic. *Caec.* 31.

⁹⁸ Cic. *Caec.* 41. *vis Caecinae facta non est ... nemo occisus est neque saucius factus*

⁹⁹ Az *iniuriá*hoz Pólay, Elemér: *Iniuria Types in Roman Law*. Akadémiai, Budapest, 1986.

¹⁰⁰ Stroh 1975, 91. sk.; Frier 1985, 120.

¹⁰¹ A humor és az ironia cicerói alkalmazásához lásd Martin, Josef: *Antike Rhetorik. Technik und Methode*. Beck, München, 1974, 138. skk.; Barwick, Karl: *Das rednerische Bildungsideal Ciceros*. Akademie, Berlin, 1963, 73.

¹⁰² Stroh 1975, 92.

Az *exordiumot*,¹⁰³ amelyben mintegy afeletti csodálkozásának ad hangot, hogy Aebutius beismeri, hogy elűzte Caecinát¹⁰⁴ – utóbb e tettet jócskán túldimenzionálva fogja Cicero előadni¹⁰⁵ –, igen részletes *narratio* követi,¹⁰⁶ amelyre azért van szükség, hogy az ügyet Cicero más szemszögből láttassa: ha ugyanis az egyes kifejezések félremagyarázásával akarja vádolni az ellenfelet, úgy eleve a *calliditast* kell Aebutius fő jellemvonásaként kidomborítania,¹⁰⁷ aki azonban csak tapasztalatlan özvegyeket (*inter mulieres peritus iuris et callidus*nak nevezi), nem pedig a jogban jártas bírákat (*captatio benevolentiae!*) képes félrevezetni.¹⁰⁸ A valódi *partitio* hiányzik, lévén hogy a szónok nem jelentheti be előre a *retorsio criminis*t, amellyel a *recuperatorok*at saját verziója számára meg akarja nyerni. Azon logikusnak tűnő gondolatmenetet – miszerint bizonyítania kellene Caecina *possessió*ját, illetve ennek hiányában, hogy a *deiectio*hoz nincsen szükség magára a *possessió*ra, s hogy Aebutius annak ellenére kivetette Caecinát telekről, noha az még csak nem is léphetett be oda, s hogy (függetlenül attól, hogy valaki megsebesült-e, vagy sem) a cselekmény az *interdictum de vi armata* hatálya alá vonható – Cicero megfordítja, hogy a logikailag premisszaként fungáló pontok utóbbi taglalásához a *retorsio criminis*szel előkészítse a terepet.

Az ellenfél által felsorakoztatott, a fegyveres erőszakról egyértelműen bizonyosságot tevő tanúvallomások számbavételével¹⁰⁹ a Piso által felhozott *non deieci, sed obstiti* érvet állítja szembe,¹¹⁰ amivel mintegy kettéválasztja Aebutius, illetve Piso érveit,¹¹¹ és a *possessio*¹¹² kérdését.¹¹³ A *non deieci, sed obstiti* megfogalmazást Cicero az *ieci ... non deieci* fordulattal helyettesíti,¹¹⁴ vagyis azt a benyomást kelti hallgatóságában, hogy Piso érvelése csupán egyetlen betűn áll vagy bukik,¹¹⁵ ugyanakkor a *verba* és *aequitas* kifejezéseket mintegy mellékesen vezeti be,¹¹⁶ hogy aztán egyre inkább ezen ellentétre tudja a gondolatmenetet kihegyezni.¹¹⁷ A *vis* tematikáját nagyvonalúan azzal tudja le, hogy már az is fegyveres

¹⁰³ Frier 1985, 115.

¹⁰⁴ Cic. *Caec.* 1–10.

¹⁰⁵ Cic. *Caec.* 23.

¹⁰⁶ Cic. *Caec.* 10–23.

¹⁰⁷ Cic. *Caec.* 13. *in eam opinionem Caesenniam adducebat, ut milier imperita nihil putaret agi callide posse, ubi non adesset Aebutius*

¹⁰⁸ Cic. *Caec.* 14. *quam personam iam ex cotidiana vita cognostis ... inepti ac stulti inter viros, inter mulieres periti iuris et callidi, hanc personam imponite Aebutio; 15. sine quo nihil satis caute, nihil satis callide posset agi*

¹⁰⁹ Cic. *Caec.* 23–31.

¹¹⁰ Cic. *Caec.* 31.

¹¹¹ Cic. *Caec.* 31–89.

¹¹² Cic. *Caec.* 90–95.

¹¹³ Stroh 1975, 94.

¹¹⁴ Cic. *Caec.* 38.

¹¹⁵ Frier 1985, 121.

¹¹⁶ Cic. *Caec.* 37. *A verbis enim recedis et aequitate uteris.*

¹¹⁷ Stroh 1975, 95. *A controversia ex scripto et sententia* toposzához lásd Martin 1974, 46. skk.

erőszaknak számít, ha a fegyverek fenyegetően előkerülnek egy konfliktusban,¹¹⁸ ami egyébiránt a *lex Cornelia de sicariis et veneficiis* szándékával is egybecseng, amely törvény alapján már az is *sicarius*nak minősül, aki az esetleges használat, illetve fenyegetés szándékával fegyvert hord magával.¹¹⁹ A *scriptum-voluntas* toposzát¹²⁰ előbb általánosabb értelemben,¹²¹ majd in concreto az *interdictum*ra vonatkoztatva tárgyalja¹²² oly szellemesen, hogy a hallgató jó eséllyel feledkezhetett meg arról, hogy a birtoklás kérdésének tisztázására tett kevéssel előbb ígéretet a szónok; s mire ezt lezárja, a *retorsio criminis* nyújtotta lehetőségeket a legmesszebbmenőkig kihasználva plauzibilissé teszi a *recuperatorok* számára, hogy Piso argumentációja nem egyéb, mint az *interdictum* legmerészebb kiforgatása, s annak szavaival történő pimasz visszaélés.¹²³

Az *interdictum* szellemére hivatkozás útját ennek során Cicero elzárta az ellenfél elől,¹²⁴ azonban elvileg még nyitva állhatna Piso számára azon ösvény, hogy annak szövegét szó szerint interpretálja, hiszen – amint Cicero maga is kénytelen volt elismerni – birtokból kivetni csak azt lehet, aki birtokon belül volt; így Cicerónak meg kell próbálnia Pisót ezen esélytől is megfosztani.¹²⁵ Piso a *causa Curiana* kapcsán megnyilvánuló jogi formalizmussal helyezkedett szembe, ám Cicero állítását kérdés formájába rejtve úgy állítja be, mintha az *aequitas* alapján történő *interpretatio* ellen emelt volna szót,¹²⁶ hiszen egyfelől maga Piso jelentette ki, hogy nem minden esetben kell a jogtudósok tekintélye előtt meghajolni, másfelől pedig ugyanő ragaszkodik mereven az *interdictum* szavaival az *aequitas* ellenében is, ezért hát teljesen felesleges volt a *causa Curiana*ra hivatkoznia, hiszen ezzel csak saját ügye ellen beszélt.¹²⁷ A *ius civile* tehát minden elemével Cicero pártján áll, hiszen ha Piso mind a jogtudósokat, mind pedig az *aequitast* kritikával illeti, úgy nem tesz egyebet, mint a jogrend alapjait kívánja megingatni, Cicero pedig arra kényszerül, hogy azt minden egyéni érdekekkel, birtokviszonyra és örökségre hivatkozó önös érdekekkel szemben védelmébe vegye.¹²⁸ A *non deieci, sed obstiti* kitétel körül kibontakozó vita tehát nem csupán két jogértelmezési módszer, hanem maga a jogrend, a *vox iuris* és az azt felforgatni szándékozó önzés, a *vox libidinis*

¹¹⁸ Cic. *Caec.* 41–50.

¹¹⁹ Mommsen, Theodor: *Römisches Strafrecht*. Duncker & Humblot, Leipzig, 1899, 650. skk.; Zlinszky János: *Római büntetőjog*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1991, 112.

¹²⁰ Büchner 1957, 96. skk.

¹²¹ Cic. *Caec.* 51–54.

¹²² Cic. *Caec.* 55–63.

¹²³ Stroh 1975, 96.

¹²⁴ Cic. *Caec.* 65–78.

¹²⁵ Cic. *Caec.* 79–89.

¹²⁶ Cic. *Caec.* 66. *In ista defensione accusas eos qui consuluntur, quod aequitatis censeant rationem, non verbi habere oportere?*

¹²⁷ Cic. *Caec.* 67; Stroh 1975, 97.

¹²⁸ Cic. *Caec.* 74.

között zajlik,¹²⁹ a *ius a sententia* és az *aequitas* segítségével igyekeznek a *libidónak* a szavakat és betűket felhasználó támadása¹³⁰ ellen védekezni.¹³¹ Az *interdictum* szó szerinti értelmezésében is Piso fölé kerekedni vágyó Cicero a következő érveléssel áll elő: az *UNDE* kitélt nemcsak *e quo*, hanem *a quo* értelemben is fel lehet fogni, vagyis a *praetornak* abban az esetben is helyre kell állítania Caecina birtoklását, ha a *deiectio* pillanatában nem volt a telek *possessor*.¹³²

A jog általános dicsérete után¹³³ rátér Aquilius Gallus magasztalására, amihez rögtön azon következtetést kapcsolja, hogy amennyiben Piso a jogtudósok tekintélyét szólta le, úgy elsősorban a legkiválóbb *iuris consultus*, Aquilius Gallus ellen foglalt állást.¹³⁴ Aquilius Gallus tökéletes ellentétének tételezi fel az ellenfél jogi tanácsadóját, aki nagy valószínűséggel a szigorú formalitások rabja lehet. Cicero azt állítja, hogy egy, az ellenfél *iuris consultus*ához hasonló jogással folytatott tanácskozást Caecina ügyével kapcsolatban;¹³⁵ aki az esettel megismerkedvén első hallásra azt volt kénytelen mondani Cicerónak, hogy – mivel az *interdictum* szó szerinti értelmezése Caecinára nézve kedvezőtlen eredményt mutat – nem tud a segítségére lenni, ám utóbb azon abszurd és kényszeredett ötlete támadt, hogy amennyiben a *praetor* parancsát betű szerint interpretálják, nevezetesen hogy Caecinát abba a birtokba kell visszahelyezni, ahonnan elűzték, úgy a perben forgó területtel szomszédos telekre kell a *restitutiónak* végbemennie. Cicero azt állítja, hogy ezen okfejtéssel végeredményben az illető jogász – hiszen természetesen ezen lehetőséget annak abszurditása miatt ő maga ki sem lett volna képes gondolni – nem tett egyebet, mint méltó módon megkoronázta Piso érvelését, vagyis – sugallja a hallgatóságnak – az ellenfél argumentációja mindenestül ezen a színvonalon mozog.¹³⁶ S hogy ismét fordítson egyet az érvelésen, a kettős értelmű *UNDE* kifejezés használata épp az ősök bölcsességét bizonyítja, hogy ezáltal Caecinát is az *interdictum de vi armata* nyújtotta jogi védelemben lehet részesíteni.¹³⁷

Csak mindezek után és mintegy mellékesen tér rá az *interdictumra*, ami Piso bizonyítási rendszerének leglényegibb részét képezte, ám nem időz túlságosan hosszan annak szó szerinti magyarázatánál, illetve annak Caecina esetére való alkalmazhatóságának kérdésénél, hiszen időközben meggyőzte az öt hallgatókat, hogy az *aequitas* védenca oldalán van, s jelzi, hogy a

¹²⁹ Cic. *Caec.* 76.

¹³⁰ Cic. *Caec.* 77.

¹³¹ Büchner 1957, 96. skk.; Stroh 1975, 97; Frier 1985, 120.

¹³² Stroh 1975, 97.

¹³³ Cic. *Caec.* 67–77.

¹³⁴ Cic. *Caec.* 77. sk.

¹³⁵ Cic. *Caec.* 79. sk.

¹³⁶ Cic. *Caec.* 82–85.

¹³⁷ Cic. *Caec.* 86; Stroh 1975, 98.

vonatkozó ellenérveket már korábban megcáfolta (ugyan kontextusukból kiragadva és nem a megfelelő helyen,¹³⁸ ám nem kalkulált rosszul, ha úgy vélte, hogy ezen körülmény elkerülte a bírák figyelmét).¹³⁹ Majd ezt követően – anélkül, hogy egyáltalában megkísérelné bizonyítani – leszögezi, hogy Caecina esetében nincs is igazán szükség az *interdictum* behatóbb elemzésére, hiszen Caecina *possessor* volt,¹⁴⁰ s minden további átvezetést mellőzve azon, a per szempontjából meglehetősen lényegtelen,¹⁴¹ ám Cicero számára felettébb biztonságos kérdésre tereli a szót, hogy Caecinának volt-e egyáltalán végrendeleti öröklési képessége.¹⁴² Ám tekintve, hogy Aebutius e kérdés kapcsán Sulla vonatkozó törvényére hivatkozik, Cicero a bírák előtt a haladás képviselőjének szerepében léphet fel; e futó politikai asszociációt megengedő kitérőt rövid és minden pátoztól mentes *peroratio*¹⁴³ követi.¹⁴⁴ Ezek alapján sikerült Cicerónak – az addig ismert retorikai gyakorlatban példátlan zsenialitással – a jog betű szerinti értelmezése ellen megalkotott és alkalmazandó szónoki eszközökkel a jog betű szerinti értelmezését győzelemre segíteni.¹⁴⁵

¹³⁸ Cic. *Caec.* 65. skk.

¹³⁹ Cic. *Caec.* 90–93.

¹⁴⁰ Cic. *Caec.* 94.

¹⁴¹ Frier 1985, 103.

¹⁴² Cic. *Caec.* 95–103.

¹⁴³ Cic. *Caec.* 104.

¹⁴⁴ Frier 1985, 105. 116. skk.; Stroh 1975, 100.

¹⁴⁵ Stroh 1975, 103.